

Про види семантичних зрушень у фразеологізмах (на матеріалі сучасної англомовної прози)

Кузнєцова Г.В.(Житомир)

Житомирський державний педагогічний університет ім. І. Франка

The article deals with the problem of semantic shift in the meaning of a phraseological unit. The review of works on the problem shows its importance. Phraseological units with a shift in their meaning are divided into groups according to the kinds of such a shift. Changes in the phraseological meaning are singled out and the aims of such shifting are specified. Five kinds of shifting are subdivided further on, on the basis of structural and semantic features of the units studied. The analysis suggested testifies to the contextual background of all kinds of semantic shift.

Стаття стосується проблеми семантичних зрушень у значенні фразеологічної одиниці. Огляд робіт з даної проблеми підкреслює її важливість. Фразеологічні одиниці зі зрушеннями у значенні поділяються на групи згідно з видами таких зрушень. Виділено зміни у фразеологічному значенні, а також мету подібних зрушень. П'ять видів зрушень дістають подальшої деталізації на основі структурних та семантичних властивостей одиниць, що аналізуються. Пропонований аналіз свідчить про контекстуальну природу усіх видів семантичних зрушень.

Розвиток комунікативної лінгвістики, поглиблення інтересу до прагматичного та когнітивного аспектів функціонування мовних одиниць різних рівнів у процесі усної та письмової комунікації вказує на доцільність дослідження структурних та семантичних особливостей текстової реалізації мовних знаків.

Метою даної статті є спроба систематизації семантичних зрушень у значенні фразеологічних одиниць (ФО), які спостерігаються у процесі їх функціонування у художньому тексті. Такий підхід можна вважати цілком мотивованим, адже одним з найважливіших завдань лінгвістичного вивчення ФО є виявлення в їх змісті різноаспектних властивостей (Телия 1981:21). Питання про використання ФО в тексті та про реалізацію їх семантичних потенцій на матеріалі германських мов привертають увагу багатьох дослідників. Так, вивчалися особливості збагачення смислу та набування ФО додаткових значень у контексті (Андреева 1984; Болгова 1974), досліджувалися структурні особливості варіантів ФО (Козырева 1984; Коршунова 1987). У низці дисертаційних робіт розглядалися семантичні процеси, притаманні реалізації ФО в тексті, зокрема властивості ФО виконувати функції текстотворення (Эльгаров 1988), залежність семантичних змін у ФО від їх формальних властивостей (Холина 1987), окремі види семантичних зрушень на матеріалі усього фразеологічного фонду англійської мови (Волосевич 1989; Тарвердян 1985) та на матеріалі прислів'їв та приказок (Григораш 2001). Крім того аналізувалися естетичні функції ФО у художньому тексті (Данилова 1988), та ієрархія складності семантичних процесів, які спостерігаються при трансформації ФО, зумовленої комунікативним завданням (Халатникова 1982). Найбільш повного вивчення семантичні процеси дістали на матеріалі повного фразеологічного фонду німецької мови,

проте з залученням тільки газетних текстів, у роботі С.Б.Пташник (Пташник 2003). Простий перелік лінгвістичних робіт підкреслює плідність семантичного підходу до вивчення функціонування ФО, який пояснюється тим, що фразеологічне значення, так як і лексичне значення слова, реалізуючись в різноманітних контекстах, зазнає певних перетворень, які зумовлені контекстуальними потребами.

Функціонуючи у складі тексту, ФО сприймається, з одного боку, як частина цілого, яка асоціюється з цим цілим всіма елементами свого змісту, як компонент тексту. Водночас ФО сприймається і як одиниця мови, яка частково або повністю реалізує своє типове або інваріантне значення. У процесі використання ФО у мовленні інтуїтивно фіксується як звуковий склад та граматична форма ФО, так і її внутрішня форма та семантичний потенціал кожного лексичного компонента. У дослідженнях попередніх років наголошувалося, що включення ФО до тексту мотивується не лише її значенням в цілому як окремої одиниці системи мови, але й внутрішньою формою, вихідним значенням її лексичних компонентів, що виявляє аналітичний характер її індивідуального сприйняття та використання, а також суб'єктивну оцінку всіх елементів форми ФО з точки зору здатності служити компонентами вираження певного смислу (Мелерович 1989:58; Никитин 1997: 562).

Загальновідома категорія ФО – стійкість їх значення, пов'язана із стійкістю їх лексичного складу, призводить до роздільнооформленості та семантичної злитості. Перше явище зумовлює широку мобільність компонентів ФО, тоді як друге зумовлює відносну стабільність її загального значення. Мобільність компонентів логічно веде до можливості семантичних зрушень, тому стабільність фразеологічної семантики дослідники пропонують називати гнучкою стабільністю (Мокиєнко 1976:9), стабільністю в динаміці, проявом взаємодії стійкості та нестійкості, які доповнюють одна одну та забезпечують функціонування та динаміку всього фразеологічного фонду мови.

Види семантичних змін у значенні ФО на матеріалі англійської мови вивчалися з різних точок зору, що зумовлює особливості класифікацій: розглядається стилістичний потенціал таких змін (Коршунова 1987; Мороховский 1984), зв'язок семантичних зрушень у ФО з реалізацією текстових категорій (Альтапова 2001). Проте у низці досліджень усі випадки змін у структурі та семантиці ФО трактуються як прояв мовленнєвої варіативності (Бондаренко 2001; Диброва 1981; Коршунова 1987), або як результат суто okazіонального функціонування (Альтапова 2001; Волосевич 1989). Названі підходи не висвітлюють суть питання з необхідною вичерпаністю. Так, у деяких роботах, присвячених даній проблемі, аналізується не повний фразеологічний склад англійської мови, а лише певні групи фразеологізмів, наприклад: ФО із структурою речення (Новикова 1983); номінативні та дієслівні ФО (Коршунова 1987; Эльгаров

1983); прислів'я та приказки (Григораш 2001). У деяких дослідженнях розглядаються конкретні види структурно – семантичних змін у ФО: розширення ФО та його стилістичні властивості (Новикова 1983; Тарвердян 1985), заміна компонентів ФО (Волосевич 1989). Однак іще не було зроблено комплексного дослідження всіх видів семантичних змін у ФО при реалізації їх у художньому тексті, яке б охоплювало повний фразеологічний фонд англійської мови.

Нижче пропонується спроба опису видів семантичних зрушень у значенні ФО, виділених на основі аналізу фразеологічних словників та текстів романів й оповідань англійських та американських письменників XX - XXI століть загальним обсягом близько 3000 сторінок. Усього в ході аналізу було виділено п'ять видів семантичних зрушень при актуалізації ФО.

1. Першу групу ФО з семантичними зрушеннями складають ФО, в основу яких покладено розширення їх компонентного складу. Це найбільш частотний тип семантичних зрушень, який має метою уточнення значення ФО, що зумовлене конкретною комунікативною ситуацією. Розглянемо цю групу детальніше:

а) Розширення значення ФО завдяки появі атрибута, вираженого прикметником, при іменному компоненті ФО. Наприклад:

(1) *A neat pack of banknotes, crisp, new and consecutive might catch the most curious eye.*
(Francis, 242)

Тут розширення складу ФО 'catch the / one's eye' детерміноване препозитивною появою прикметника 'curious', який конкретизує значення іменного компонента 'eye', що виявляє всередині ФО ознаки слова з власним значенням.

Цікаво відзначити, що такого розширення може зазнавати не один іменний компонент ФО, а декілька, наприклад:

(2) *At the end of the first morning, though he was flattered by her owe of him, he had dismissed her as a very poor bit of girl stuff.* (Priestley, 127)

У даному випадку актуалізації ФО 'a bit of stuff' – 'особа жіночої статі' (АРФС, с.58) спостерігаємо розширення іменного компонента 'a bit' ад'єктивною фразою 'very poor', а також розширення іменного компонента 'stuff' препозитивним іменником 'girl' у функції атрибута. Тобто обидва іменних компонента ФО чітко виявляють ознаки самостійного слова: компонент 'stuff' демонструє ознаки слова з дифузною семантикою, приймаючи атрибут, виражений іменником. У цьому реченні прагнення мовця максимально уточнити семантичне значення аналізованої ФО спостерігається особливо яскраво: вживання лексеми 'girl' призводить до смислової тавтології, тому що значення базової ФО вже включає сему жіночої статі.

Отже, семантичні зрушення у ФО даної групи викликані загальною контекстуальною потребою – конкретизувати фразеологічне значення базової одиниці відповідно до конкретного комунікативного завдання.

У процесі аналізу виявилось, що даний вид семантичних зрушень є найчастотнішим, що знаходить підтвердження й у попередніх дослідженнях (Тарвердян 1985:6-7), проте ми вважаємо недостатньо обґрунтованими спроби подробити семантичне явище конкретизації або уточнення, які зроблені у роботі І.О.Новикової. Автор пропонує далі деталізувати семантику уточнення і розділяє її на підсилення, послаблення та зниження ступеню дії (Новикова 1983:34-36). Така спроба виявляється досить дискусійною, оскільки пропонована деталізація вступає у протиріччя з аналізом контекстуальних зв'язків деяких аналізованих ФО: у названій роботі не досліджуються імплікативні особливості ФО з семантичними зрушеннями.

б) Розширення у вигляді синтаксичного розгортання ФО, яке також зумовлене потребою мовця конкретизувати висловлювання. Засобами розгортання можуть бути прислівники та вирази адвербіального характеру, іменники тощо, залежно від того, який саме компонент ФО зазнає розгортання. Наприклад, базова ФО *'a carrot and / or (the) stick'* – подарунок та погрози (OID, с. 49) актуалізується таким чином:

(4) *With a carrot in front and the stick behind, Mundt was recruited.* (Le Carre, 167)

Приклади подібного розгортання є проявом протиріччя між роздільно оформленістю ФО та її семантичною цілісністю, в результаті чого спостерігаємо ослаблення спаяності компонентів та збільшення їх семантичної автономії, що, у свою чергу, призводить до семантичних зрушень. Проте, як зазначав М.В. Нікітін, автономно сприйнятий компонент ФО набуває значення тільки з позицій сприйняття цілого, тобто з позицій сприйняття значення базової ФО, як значущий елемент значення ФО (Никитин 1997:562), тому семантичне значення модифікованої таким розширенням ФО не втрачається, а навпаки, стає конкретнішим та яскравішим.

в) Розширення ФО завдяки лексичній конкретизації ступеню прояву ознаки, вираженої адвербіальним компонентом. Наприклад:

(3) *“Just that the only time I ever heard your father’s name mentioned in his presence, he flew completely off the handle, saying your father’s sole purpose in life seemed to be a desire to ruin the Kane family.”* (Archer, 160)

2. Перейдемо до розгляду другої групи ФО, у яких в основі семантичних зрушень лежить скорочення компонентного складу. Сюди належать випадки простого відсікання початкової або кінцевої частини ФО, а також стягнення ФО, коли базова одиниця змінює свій мовний статус, а з ним і морфологічну належність.

а) Скорочення у вигляді простого відсікання початкової або кінцевої частини ФО. Наприклад:

(5) *He now said "All work and no play."*

"That's right," said Charlie. "I went to the doctor. He gave me a tonic and said I'm fundamentally sound in wind and limb." (Lessing, 21)

У даному фрагменті спостерігаємо відсікання кінцевої предикативної частини прислів'я *'All work and no play makes Jack a dull boy'*. Таке використання можна пояснити, зробивши семантичний аналіз скорочуваного прислів'я та виділивши 'архісеми' (методика С.А. Мошіашвілі), які відбивають предметно-логічний зміст ФО. В аналізованій базовій ФО чітко виділяються дві архісеми: *'all work and no play'* – 'довга або виснажлива робота без розваг'; *'makes Jack a dull boy'* – 'не призводить до успіху'. У даному випадку автор обрав номінативну архісеми, з очевидною фразеологічною образністю, що забезпечило експресивність контексту.

(6) *"Well, he said," there's nothing to be done about it, and I may as well have my smokes...Well you want to be off. A stitch in time. I'll get my coat." (Green, 354)*

Тут також спостерігається відсікання предикативного компонента прислів'я *'A stitch in time saves nine'*. Скорочена ФО має значення 'щось, зроблене вчасно'. Слід зазначити, що такий вид семантичного зрушення виходить за межі оказіонального зміни ФО: скорочена ФО переходить до узусу як нова, самостійна ФО, що зафіксовано в одному з останніх (за часом укладання) фразеологічних словників. У "Oxford Idioms Dictionary" знаходимо таку презентацію цієї ФО: *'a stitch in time (saves nine)'* – *'immediate action when something goes wrong'* (OID: 377).

Аналіз даного виду семантичних зрушень показує, що він є характерним саме для прислів'їв, причому факти утворення нової ФО не є поодинокими.

б) Скорочення у вигляді стягнення, коли ФО змінює свій мовний статус, а з ним – і морфологічну належність. Наприклад:

(7) *"She's a bit of a stick - in - the - mud, my mother." (O'Flanagan, 280).*

ФО *'stick in the mud'* означає 'відставати від життя' (АРФС, с. 722), тобто має характеристику предиката. Проте у даному прикладі, стягнута у складне слово, вона вживається як головне слово іменної фрази.. Іншими словами, спостерігаємо зміну понять, що призводить до семантичного зрушення.

(8) *During a defence debate on the floor of the House, soon after this humiliating exercise, Florentyna departed from her notes to deliver an off- the-cuff remark.(Archer, 333)*

У цьому фрагменті стягнення зазнає ФО *'off the cuff'* – 'без попередньої підготовки або обдумування' (OID:73), яке має адвербіальну належність. Проте тут вона вживається в

атрибутивній функції, тобто ФО набуває характеристик аде'ктивності, що також призводить до семантичного зрушення. У випадку аналізованої ФО також спостерігається утворення нової ФО, зафіксованої словником *'an off-the-cuff remark'* (OID:73).

3.Заміна одного з компонентів ФО, який сприймається як слово із самостійним значенням. Проведений нами аналіз показує досить низьку частотність даного виду семантичних зрушень. Водночас слід визначити значний виразний потенціал подібних заміні: несподівана заміна одного з компонентів клішованого, звичного виразу може виконувати функцію ефективного інформаційного сигналу.

У дослідженнях даного виду семантичних зрушень зазначалося, що замінитися може будь-який компонент ФО, якщо цього вимагає комунікативне завдання (Волосевич 1984:5). Розглянемо цю групу зрушень фразеологічного значення більш детально.

а) Заміна повнозначного компонента ФО.

У дослідженнях попередніх років відзначалися експресивність цього виду семантичних зрушень у ФО (Мороховский 1984:134), а також лексична різноманітність компонентів-замінників (Волосевич 1984:4). Семантичною суттю заміни є те, що її результат визначається складною взаємодією структурно-семантичних особливостей базової ФО, семантики слова-замінника та контекста. Наприклад:

(9) *And Moggie Reily was still there, on his horse, without his feet in the stirrups, but still trying to make up for lost ground, still trying to catch the five or six runners ahead, but with no hope of winning. (Francis, 286)*

Тут у ФО *'to make up for the lost time'* – 'наздоганяти втрачений час' (АРФС: 765), спостерігається заміна компонента *'time'* на компонент *'ground'*, що спричиняє значне семантичне зрушення, оскільки компонент ФО, що замінюється, та слово-замінник належать до різних семантичних груп.

Слово-замінник може бути антонімічним по відношенню до компонента-замінника, наприклад. Так, ФО *'on firm grounds'* – 'впевнено', набуває такої реалізації:

(10) *There was nothing obviously wrong with the horse, and he knew he would be in trouble himself if he allowed Morrison to withdraw so hot a favourite on such slender grounds. (Francis, 131)*

Даний приклад переконливо свідчить про вагомість подібних семантичних зрушень для актуалізації смислових зв'язків широкого контексту.

б) Заміна артикля.

Артикль є службовим компонентом ФО, проте його заміна при реалізації ФО у певній комунікативній ситуації може мати неабияку контекстуальну значущість. Так, у прикладі

(11) *However, just at the point when the opinion polls showed she was holding her lead he played an ace that Florentyna hadn't foreseen. (Archer, 281)*

У ФО “*play your ace*” – залучати найвагоміший аргумент (OID: 288), заміна присвійного займенника, який є граматичним еквівалентом означеного артикля й вказує на конкретність значення наступного компонента, на неозначений артикль, виводить значення означуваного компонента ‘*ace*’ з числа єдино можливих і надає виразу іншого значення – залучати один з аргументів, якийсь аргумент, важливість якого не визначена.

4. Проаналізований текстовий матеріал містить випадки використання ФО у незвичній для неї синтаксичній функції. Поняття предметності у базовій ФО можуть трансформуватися у поняття предикативності або атрибутивності. Так, базова форма ‘*a ghost writer*’ – ‘справжній автор, який працює замість іншої людини’, використана в такий спосіб:

(12) “*You are not expected to commit all your reminiscences to paper. You will meet my client and he will arrange to have the material...ghost written.”(Le Carre, 60)*

Тут номінативна ФО використовується у предикативній функції. Наведемо також приклад зміни номінативного характеру ФО на атрибутивний:

(13) *All day Sunday the police had repeated the nook and cranny inspection, but slowly, without fear, looking not for a bang but for a bank. (Francis, 12)*

У даному прикладі базова ФО ‘*every nook and cranny*’ – ‘всюди, в усіх місцях’ (OID, с.256) використана у функції атрибута. Зміна синтаксичної функції ФО, як і в попередньому прикладі, підвищує виразність та образність текстового уривку.

Слід окремо виділити численні випадки взаємодії названих видів синтаксичних зрушень. Очевидно, що кожний з них сприяє використанню конкретного унікального комунікативного завдання. Проте можна виділити певні моделі взаємодії семантичних зрушень. Найбільш частотними з них є:

а) Розширення одного компонента ФО та скорочення частини ФО. Наприклад:

(14) *But it was hardest of all to be parted from the girl he loved with all his passionate young heart. (Maugham, 162)*

У даному випадку спостерігається розширення компонента ‘*heart*’ у ФО ‘*with all one's heart and soul*’ та скорочення ФО в цілому.

б) Скорочення ФО та набування скороченою частиною іншої морфологічної належності, що результується у використанні такої одиниці у новій синтаксичній функції. Наприклад:

(15) [...] *in time I would see her on the street and greet her with casualness, and sit with her over coffee, quietly discussing the flow beneath the bridges since last we met.* (W. Trevor, 195-196)

Тут ФО ‘*a lot of water has flown (gone, passed, run) under the bridge(s)*’ – ‘багато води збігло’ – зазнає скорочення номінативної частини, причому предикативна частина набуває ознак номінативності та вживається у значенні ‘поточні події, буття’.

Випадки взаємодії різних видів семантичних зрушень є переконливим свідченням мобільності, нестійкості лексичних характеристик ФО (Мокиєнко 1976:10), яка забезпечує її динамізм, готовність до оновлення для досягнення необхідної експресивності та точності виконання конкретного комунікативного завдання.

5. Контекстуальне переосмислення ФО на базі семантичних зрушень різного ступеня складності.

а) Зміна семантики одного з компонентів ФО в межах базової структури, яка детермінована широким контекстом. Наприклад:

(16) “*Good, now we shall have to start rebuilding bridges. Dry your tears, my dear, and we shall begin immediately..*” (Archer, 105)

Цілком очевидно, що розуміння модифікованої ФО ‘*build bridges*’ – ‘намагатися знайти засоби для поліпшення стосунків’ (OID:42), у даному випадку можливе лише з опорою на весь попередній контекст та на численні смислові зв’язки цього художнього твору.

б) Виділення одного з компонентів ФО та функціонування його як самостійного слова на фоні актуалізації базової ФО. Наприклад:

(17) “*You can’t teach an old dog new tricks.*” - “*Old! She’s not fifty!*” (Lessing, 17)

У даному фрагменті спостерігається явище, відоме як подвійна актуалізація (Пашкова 1989: 66; Альтапова 2001: 36), коли у межах вузького контексту актуалізується фразеологічне значення базової ФО та пряме лексичне значення одного компонента, який функціонує як самостійне слово. Ширший контекст твору показує, що даний компонент виконує певну текстоформуючу функцію, тому що він є сигналом смислової значущості віку персонажа для подальшого смислу тексту.

(18) “*He does his work, but only after a fashion, and it’s not a fashion I like, I must say*”. (J. Pristley, 340)

Тут спостерігається семантичне зрушення, яке надає вузькому контексту більшої експресивності завдяки імпліцитній грі слів, яка побудована на багатозначності слова ‘*fashion*’, що підсилюється використанням ФО ‘*after a (one’s) fashion*’ – ‘до певного ступеню, абияк’, та слова-еквівалента компонента ФО, в межах одного речення.

в) Семантична концентрація образності, яка виникає при використанні декількох ФО у вузькому контексті, наприклад:

(19)[...] *his mind was made up on the Mitty question. There is a certain pleasure in making up your mind, putting your foot down, taking a firm stand, especially if, like Mr. Smeeth, you do it rarely.* (Priestley, 245)

Концентрація образності у цьому фрагменті детермінована наявністю спільної семи – рішучість у значенні усіх трьох використаних ФО. При сприйманні фрагмента читачем ця сема інтуїтивно сприймається як повторюване поняття, від чого інформативна експресивність фрагменту зростає.

г) Семантична контамінація, яка спостерігається при зливанні двох ФО в одну. Наприклад:

(19) “*What do you do these days, old chap?* “ *asked Ashe. Leamas shrugged. “I’m on the shelf,* “ *he replied, and grinned a little stupidly. “Out of the bag and on the shelf.”* (Le Carre, 52)

У цьому фрагменті при повторенні ідіоми ‘*to be on the shelf*’ – ‘бути усуненим від справ’ – вона фактично злита із скороченою ФО ‘*let the cat out of the bag*’ – ‘випустити kota з мішка’. Розуміння цього фрагменту базується на численних текстових імплікативних зв’язках, тому що йдеться про агента, якого розсекретили та вивели з гри.

Слід зазначити, що випадки контекстуального переосмислення ФО важко піддаються моделюванню у зв’язку з унікальністю кожного комунікативного завдання. Всі випадки цього виду семантичного зрушення відзначаються високим ступенем експресивності і тому заслуговують на подальше вивчення з точки зору їх комунікативно-прагматичного потенціалу.

Наведені приклади свідчать, на наш погляд, про те, що випадки семантичних зрушень у процесі актуалізації ФО у тексті художнього твору заслуговують на дослідницьку увагу.

Література:

1. Кунин А.В.(1984). Англо – русский фразеологический словарь (АРФС). – М.: Русский язык.
2. OIД. (2001). Oxford Idioms Dictionary. – Oxford University Press.
3. Альтапова Л.Ч.(2001). Модальная значимость английских фразеологизмов с окказиональными преобразованиями в тексте // Коммуникативно-функциональное описание языка. – Уфа: Изд-во Башкирского гос. ун-та. – С.34-37.

4. Андреева Р.Ф.(1984). Реализация значения пословичных фразеологизмов в речи // Функционирование фразеологических единиц в речи. – Курск: Изд-во Курского гос. ун-та. – С.124-127.
5. Болгова Л.А.(1974). Фразеологические варианты и механизмы фразообразований (на материале периферийных слоёв фразеологического фонда современного немецкого языка): Автореф. дис...канд. филолог. наук. – Москва. – 27с.
6. Бондаренко В.Т.(2001). О лексическом варьировании пословично-поговорочных выражений в свете фразеологической переходности // Переходные явления в области лексики и фразеологии русского и др. славянских языков / Материалы международного симпозиума 21-23 мая 2001г. – Вел. Новгород: – С.21-30.
7. Волосевич С.П.(1989). Замена компонентов фразеологических единиц в аспекте номинации и коммуникации (на материале современного английского языка): Автореф. дис...канд. филолог. наук. – Москва.
8. Григораш А.М.(2001). Индивидуально-авторские приёмы интерпретации фразеологизмов / Фразеологизм: семантика и форма. – Курган: Изд-во Курганского гос. ун-та. – С.27-32.
9. Диброва Е.И.(1979) Вариантность фразеологических единиц в современном русском языке. – Ростов на Дону.
10. Кишкарёва М.Н.(1988) Имплицитная номинация в сфере английской фразеологии // Фразеологическая номинация в статике и динамике // Сборник научных трудов. Вып. 311. – Москва: Изд-во Моск. гос. ин.-та иностр. языков. – С.22-29.
11. Козырева Л.Ф.(1984). О речевой вариативности устойчивой фразы // Функционирование фразеологических единиц в речи. – Курск: Изд-во Курского гос. пед ун-та. – С.124-127.
12. Коршунова З.М.(1987). Особенности контекстуального варьирования значения фразеологических единиц (на материале глагольных и субстантивных фразеологических единиц современного английского языка): Автореф. дис...канд. филолог. наук. – Москва.
13. Кунин А.В.(1970). Английская фразеология (теоретический курс). – Москва: Высшая школа.
14. Мелерович А.М.(1989). О некоторых закономерностях реализации в тексте семантической структуры фразеологических единиц // Фразеологическая номинация. Особенности семантики фразеологизмов. – Ростов на Дону: Изд-во Ростовского гос. ун-та. – С.57-64.
15. Мокиенко В.М.(1976). Противоречия фразеологии и её динамика / Автореф. дис...докт. филолог. наук. – Ленинград.
16. Мороховский А.Н.(1984). Стилистика английского языка. – Киев: Вища школа.

17. Мошиашвили С.А.(1996). К вопросу об актуализации фразеологических единиц. Проблемы семантики фразеологических единиц. – Иркутск: Изд-во Иркутского гос. ун-та. – С.66-73.
18. Никитин М.В.(1997). Курс лингвистической семантики. – Ст. - Петербург.
19. Новикова И.А.(1983). Некоторые окказиональные изменения фразеологических единиц со структурой предложения / Вопросы фразеологии и фразеоматики. – Москва: Изд-во Московского гос. лингв. ун-та. – С.33-39.
20. Пашкова А.В.(1989). Значение фразеологических единиц и контекст // Фразеологическая номинация. Особенности семантики фразеологизмов. – Ростов на Дону: Изд-во Ростовского гос. ун-та. – С.57-64.
21. Пташник С.Б.(2003). Структурно-семантичні особливості фразеологічних модифікацій та їхні функції в німецькому газетному тексті: Автореф. дис...канд. філолог. наук. – Львів.
22. Тарвердян А.Ш.(1985). Лингвостилистические особенности вклинивания как приёма обновления фразеологических единиц (на материале английского языка): Автореф. дис...канд. филолог. наук. – Москва.
23. Телия В.Н.(1981). Типы языковых значений: Связанное значение слова в языке. – М.: Наука.
24. Халатникова Э.И.(1982). Сложные преобразования фразеологических единиц (на материале английской и американской драматургии XX века): Автореф. дис...канд. филолог. наук. – Москва.
25. Холина И.М.(1987). Семантическая членимость фразеологических единиц как результат взаимодействия формы и содержания: Автореф. дис...канд. филолог. наук. – Москва.
26. Эльгаров А.А.(1983). Условия и лексические средства актуализации семантики фразеологизмов (на материале номинативных фразеологических единиц современного английского языка): Автореф. дис...канд. филолог. наук. – Москва.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Adler E. (1989). *The Rich Shall Inherit*. – L.: Hodder and Stoughton Ltd.
2. Archer J. (1982). *The Prodigal Daughter*. – L.: Hodder and Stoughton Ltd.
3. Le Carre J. (1963). *The Spy Who Came In From the Cold*. – A Bantam Book.
4. O’Flanagan Sh. (2000). *Far From Over*. – Headline Book Publishing.
5. Francis D. (1990). *Raid at Kingdom Hill, Carrot for a Chestnut, The Day of the Losers, Haig’s Death // Field of Thirteen*. – A Jove Book.

6. Greene G. (1988). *I Spy // English Short Stories of the 20th Century*. – Moscow Raduga Publishers.
7. Lessing D. (2001). *England Versus England // England Versus England*. – М.: Рольф.
8. Maugham W.S. (1988). *A Casual Affair // English Short Stories of the 20th Century*. – Moscow Raduga Publishers.
9. Priestley J. (1974). *Angel Pavement*. – Moscow Progress Publishers.
10. Trevor W. (2001). *The Day We Got Drunk on Cake // England Versus England*. – М.: Рольф.